„Życie codzienne i relacje polsko-żydowskie na Zamojszczyźnie przed Zagładą”

Historia społeczności i demografia

POLIN

Wirtualny Sztetl

MIEJSCOWOŚCI | GALERIA | BIOGRAMY | SŁOWNIK | HISTORIA MÓWIONA | MAPA | MARZEC '68 | WIĘCEJ

ALINA SZAPOCZNIKOW

Alina Szapocznikow – jedna z najwybitniejszych rzeźbiarek XX wieku – w swojej twórczości łączyła doświadczenie Zagłady, kruchość ciała i odwagę eksperymentu. W Muzeum POLIN prezentujemy dwie jej rzeźby z 1962 roku: "Samogłoskę" i "Spółgłoskę". A historię artystki przeczytaj w Wirtualnym Sztetlu.

WIĘCEJ

BIAŁYSTOK. WSPÓŁPRACA MUZEUM POLIN I GALERII IM. SLEŃDZIŃSKICH

PRZECHOWANE: WIELKA HISTORIA ZWYKŁYCH PRZEDMIOTÓW.

SZCZUCZYN. NOWE UPAMIĘTNIENIE OFIAR POGROMU

WESPRZYJ NAS!

Historia społeczności

Artykuł zweryfikowany

Autorzy

Pierwsi Żydzi zaczęli osiedlać się w Krasnobrodzie prawdopodobnie już w połowie XVI w., z całą pewnością zaś – od momentu lokacji miasta w 1576 r. Podobnie jak w innych ośrodkach, Żydzi krasnobrodzcy zajmowali się głównie handlem i rzemiosłem, zaś w późniejszym okresie (XIX–XX w.) czerpali też zyski z pośrednictwa i dzierżawy. Tutejsza gmina żydowska, rozwijająca się dynamicznie pod względem demograficznym i ekonomicznym, szybko usamodzielniła się. Wkrótce w mieście wybudowano synagogę i bet midrasz, wyznaczono też miejsce na cmentarz.

W latach 1822–1862, na mocy edyktu zabraniającego Żydom zamieszkiwania w pasie przygranicznym, żadne nowe osoby wyznania mojżeszowego nie mogły osiedlać się na terenie Krasnobrodu. Po zniesieniu zakazu, w ostatniej ćwierci XIX w. liczba ludności żydowskiej w mieście znacznie się zwiększyła, stanowiąc pod koniec wieku ok. 76% populacji miasta.

Rabinami Krasnobrodu, których nazwiska przetrwały w dokumentach byli: Cwi Kirsz Segal Minc (zm. w 1772 r.), Mordechaj Josef i jego syn – Izrael Jakob, następnie Izrael Lazar (zm. z 1880 r.), Jehoszua Heszel Hakohen – późniejszy rabin Szczebrzeszyna, Cwi Jecheskiel Michelsen – znany historyk, późniejszy rabin Płońska i Warszawy, wreszcie Nachum Feigenbaum (zm. w 1917 r.) i Meir Zylberman (zm. w 1924 r.). Ostatnim rabinem Krasnobrodu przed wybuchem II wojny światowej był Menachem Monisz Margules, piastujący urząd w latach 1924–1939, który, podobnie jak większość członków żydowskiej społeczności miasta, został zamordowany przez Niemców podczas Zagłady. W pierwszej poł. XIX w. w Krasnobrodzie rozwijał się dynamicznie ruch chasydzki, znajdujący duże poparcie wśród miejscowej ludności. Działało tu kilka szkół chasydzkich, pozostających pod wpływem cadyków z Radzynia, Turzysk, Góry Kalwarii i Bełza.

Po wybuchu I wojny światowej znaczna liczba żydowskich mężczyzn z Krasnobrodu została wcielona do armii rosyjskiej. W okresie tym miasto opuściła też pewna grupa osób wyznania mojżeszowego udających się na emigrację zarobkową. W 1919 i 1920 r. w Krasnobrodzie miały miejsce wystąpienia skierowane przeciwko ludności żydowskiej. W latach wojny polsko-bolszewickiej, kiedy 29 sierpnia 1920 r. do miasta weszły oddziały z sowieckiej Ukrainy, zabitych zostało 2 żydowskich mieszkańców Krasnobrodu, a 50 zostało rannych. Najeźdźcy dokonali też grabieży mienia żydowskiego.

W latach 20. i 30. XX w. większość Żydów w Krasnobrodzie utrzymywała się z handlu i rzemiosła, a także z rolnictwa, dzierżawy i prowadzenia operacji finansowych. Kilka żydowskich rodzin zajmowało się też obsługą lokalnego ruchu turystycznego i letniskowego. W okresie międzywojennym w mieście funkcjonowała synagoga, 2 domy modlitwy, mykwa, rzeźnia rytualna oraz cmentarz. Działały liczne chedery, a także dwie szkoły prywatne – „Jawne" i „Tarbut", prowadzone przez organizacje syjonistyczne. W życiu politycznym uczestniczyli m. in. popularny Bund, Syjoniści Ogólni, Mizrachi, Poalej Syjon-Lewica i Poalej Syjon-Prawica. Były też organizacje młodzieżowe: He-Chaluc oraz Ha-Noar ha-Cijoni. Wśród instytucji charytatywnych wyróżniało się prężnie działające towarzystwo Bikur Cholim, zajmujące się pomocą chorym i ubogim. Na niwie oświaty działało z kolei Towarzystwo Kulturalno-Oświatowe „Frajhajt", powiązane z Poalej Syjon-Prawicą.

Narastający w latach 30. XX w. antysemityzm, jak też potęgujący się kryzys ekonomiczny, jaki ogarnął wówczas Polskę, spowodowały pod

Demografia

Artykuł zweryfikowany

Autorzy

Rok	Liczebność mieszkańców	Liczebność Żydów	Udział Żydów w ogóle ludności, wyrażony odsetkiem
1827	973	424	43,6
1860	1268	486	38,3
1865	1454	928	63,8
1884	1607	1039	64,7
1897	1817	1378	75,8
1904	2376	1501	63,2
1921	2036	1148	56,4

BIBLIOGRAFIA

- *Krasnobrod*, [w:] *Pinkas ha-kehilot Polin: enciklopedija szel ha-jiszuwim ha-Jehudijim le-min hiwasdam we-ad le-ahar Szoat Milhemet ha-olam ha-sznija*, t. VII, red. A. Wein, Jeruszalaim 1999, ss. 513–515.
- *Krasnobród*, [w:] *Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich,* red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. IV, Warszawa 1883, s. 634.
- *Miejskie społeczności lokalne w Lubelskiem 1795–1918*, red. A. Koprukowniak, Lublin 2000.

DRUKUJ

Uwagi, sugestie, propozycje zdjęć i tekstów prosimy przesyłać bezpośrednio na adres: sztetl@polin.pl Administrator dołożył wszelkich możliwych starań, aby prezentowane treści były prawdziwe i aktualne oraz nie naruszały praw osób trzecich, w tym praw autorskich, jednak nie może tego zagwarantować. Dlatego błędne informacje na stronie internetowej nie mogą być podstawą roszczeń.

czerwca 1939

1447/XII

Do

Redakcji Kalendarza „Il.Kuriera Codzien-
nego"

w Krakowie

W odpowiedzi na pismo z dn.7/VI r.b.Zarząd Miejski podaje dane statystyczne,dotyczące m.Zamościa,w/g stanu z dn.1.VI.r.b.

mieszkańców - 28.402

mężczyzn- 13.384 - kobiet - 15.018

Polaków- 17.732 - Żydów- 10.490 - Rusinów - 180

Izbica

Województwo: Lubelskie / Lubelskie (przed 1939)
Powiat: krasnostawski / krasnostawski (przed 1939)
Gmina: Izbica / Izbica (przed 1939)
Inne nazwy: Izbica [j. urzędowy]; Izbica [j. angielski]; Избица [niemiecki / rosyjski]; איזשביצא [j. jidysz]; איזביצה [j. hebrajski]
GPS: 50.8947° N / 23.1589° E, 50°53'40" N / 23°9'32" E

GALERIA

Zdjęcia: 21

PRZEJDŹ DO GALERII

LOKALIZACJA

Izbica – miasto położone we wschodniej Polsce, w województwie lubelskim, w powiecie krasnostawskim. Odległa 12 km na południe od Krasnegostawu, 67 km na południowy wschód od Lublina, 233 km na południowy wschód od Warszawy. Leży nad Wieprzem.

PARTNERZY

JRI Poland – Jewish Records Indexing - Poland
JewishGen

Spor
t

STAROSTWO ZAMOJSKIE
Egzemplarz obowiązkowy

STAROSTWO ZAMOJSKIE
Egzemplarz obowiązkowy

W piątek 2 czerwca r. b. o godz. 5-ej popoł.

odbędzie się na BOISKU SPORTOWEM 9 P. P. L. (Lub.-przedm.)

MATCH TOWARZYSKI

MIĘDZY DRUŻYNAMI:

MAKKABI I (Zamość).

SZOMRIJAH I (Zamość).

CENA WSTĘPU: miejsca siedzące 200 mk., stojące 100 mk., uczniowie i wojskowi do sierżanta płacą połowę.

UWAGA: W razie niepogody match odbędzie się następnego dnia o tej samej godzinie.

Drukarnia Szpera w Zamościu.

W SOBOTĘ 7-GO LIPCA 1923 R. NA BOISKU SPORTOWEM 9 P.P.LEG.

odbędzie się

MATCH TOWARZYSKI

między drużynami

W. K. S. (Zamość) — Ż.T.G.S. MAKKABI (Zamość)

Początek o godz. 430. po poł. Orkiestra wojskowa.

CENY MIEJSC: siedzące 4000, stojące 2000. Uczniowie i wojskowi płacą połowę.

Druk. Szpora, Zamość.

w SOBOTĘ 1-go lipca 1922 r. bez względu na pogodę
odbędzie się na boisku sportowem 9 p. p. Leg.

MATCH FOTBALOWY

MIĘDZY DRUŻYNAMI:

MAKABI — MAKABI

LUBLIN ZAMOŚĆ

Początek o godz. 5 po poł. Ceny miejsc zwyczajne.

Drukarnia Spółki Akcyjnej, Zamość.

patriotyzm

Depesze z okazji 10-lecia Niepodległości Polski.

Prezydent Rzeczypospolitej
Warszawa.

Ludność żydowska Zamościa łączy się z narodem polskim i całą ludnością Rzeczypospolitej z okazji dziesięciolecia wskrzeszenia Państwa Polskiego i uzyskania straconej niepodległości. Zasyłając Ci, Głowo Państwa, wyrazy czci i hołdu życzymy Ci dożycia największego rozrostu Rzeczypospolitej ku szczęściu wszystkich jej obywateli.

Zarząd Gminy Wyznaniowej Żydowskiej
w Zamościu.

Marszałek Józef Piłsudski
Warszawa.

Z okazji dziesięciolecia wskrzeszenia niepodległości Polski zasyłamy Budowniczemu Rzeczypospolitej wyrazy hołdu i czci oraz życzenia doprowadzenia naszego Państwa do najwyższej potęgi ku szczęściu wszystkich jego obywateli.

Zarząd Gminy Wyznaniowej Żydowskiej
w Zamościu.

Wiosną 1939 r. wobec wzrastającego zagrożenia wojną, społeczność żydowska Zamościa włączyła się w akcję zbierania funduszy na dofinansowanie polskiej armii. Według ustaleń Adama Kopciowskiego składki pieniężne i datki rzeczowe na Fundusz Obrony Narodowej złożyli:

- Herman Rubinson (1000 zł) właściciel apteki na Nowej Osadzie
- Szyja Brener (złoty łańcuch) i Julian Goldsztajn (50 zł i srebrna papierośnica) adwokaci
- Bryk i Garfinkel (200 złotych w obligacjach) właściciele składu szkła
- Jehuda Jungman właściciel składu kolonialnego przy Rynku Wielkim

Zamojscy Żydzi subskrybowali także Pożyczkę na rzecz Obrony Przeciwlotniczej na sumę 12500 złotych. Pożyczkę wykupili między innymi:

- Bryk i Garfinkel 2000 złotych
- Eliasz Epsztajn właściciel składu aptecznego 1500 złotych
- Kahan i Galis właściciele młyna 1500 złotych
- Tobiasz Fuks młynarz 1000 złotych
- Bencjon Lubliner kupiec 1000 zlotych
- Szloma Dawid Fersztendik właściciel winiarni 800 złotych
- Mojżesz Cynberg lekarz 800 złotych
- Henryk Cygielman adwokat 700 złotych

Edukacja

K. k. Platzkommando

Lp.	Imię i nazw. dziecka	Wiek	Wyzn.	Klas	Imię ojca dziecka	Adres
31	Rywka Blaj	1917	mojż.	II	Zelman Blaj	Basyjanska 3
32	Menia Orbuch	1918	"	"	Berko Orbuch	Bożnicna 16
33	Bucha Lerin	1915	"	"	Josef Lerin	Żydowska 11.
34	Mirjam Fridrich	1919	"	"	Abram Fridrich	Wyj. Lub.
35	Jochwed Traub	"	"	"	Jechezen Traub	Basyjanska 10
36	Fenia Karp	1917	"	"	Chaja Karp	Wyj. Lub. 13
37	Cyrya Blech	1919	"	I	Chaim Blech	Orlanska 11.
38	Frajda Gold	1918	"	II	Chaim Gold	3-go Maja 8.
39	Mirjam Zylber	"	"	"	Abram Zylber	Bożnicna 19
40	Lilka Goldhar	1916	"	"	Jankiel Goldhar	Żydowska 10
41	Fajga Gerson	1917	"	"	Mordko Gerson	Wyj. Lub. 4.

Zamość 11/X-1926.

Stowarzyszenie Szkół Żydowskich w Polsce Zjednoczone
Oddział
w Zamościu.

PRYWATNA 4-ODDZIAŁOWA
POLSKO-HEBRAJSKA SZKOŁA
"KADIMAH"
W ZAMOŚCIU.

58

WYKAZ DZIECI W WIEKU SZKOLNYM,

UCZĘSZCZAJĄCYCH W ROKU SZKOLNYM 1933/34.

L.p.	Imię i nazwisko ucznia/-nicy/		Dzień miesiąc i rok urodzenia	Skąd pochodzi; miejscowość	ulica	Od jakiego czasu uczęszcza do szkoły		Do którego oddz.
1	Bergerzon	Jakób	5/7 1926	Zamość	3-go Maja 5	I/9	1932	Ia
2	Bukowicz	Mordko	3/8 1922	"	" 7	"	1929	IV
3	Dykler	Mojżesz	12/9 1923	"	Ormiańska 1	"	1930	II
4	Fass	Mala	1927	"	I-go Maja 8	"	1933	Ia
5	Fogel	Abram	8/4 1927	"	Ormiańska 8	"	"	"
6	Fiszelzon	Salek	5/1 1927	"	Peretza 33	"	1931	Ib
7	Forem	Efraim	3/3 1926	"	Ormiańska 12	"	1932	"
8	Fleszler	Sender	11/11 1924	"	Browarna 7	"	1929	IV
9	Genzler	Uszer	15/2 1927	"	Pl.Mickiew. 9	I/3	1933	Ia
10	"	Sara	12/2 1925	"	" "	I/9	1931	II
11	"	Dora	25/12 1923	"	" "	"	1929	IV
12	Grubman	Pola	20/5 1927	"	Bazyljańska 10	"	1932	Ia
13	Grinberg	Icek	1927	"	Narutowicza 3	"	1933	"
14	Goldstein	Icek	1927	"	Lwowska 1	"	"	"
15	Goldberg	Aron	5/5 1927	"	Ormiańska 7	"	1932	Ib
16	Goldman	Hersz	18/9 1922	"	I-go Mja 10	"	1928	II
17	Glatberg	Icek	18/8 1924	"	Browarna 10	"	1931	"
18	Horowicz	Chił	30/12 1926	"	Ormiańska 1	"	1933	Ia
19	Holc	Majłach	24/9 1924	"	Peretza 33	"	1929	IV
20	König	Mendel	24/1 1927	"	Browarna 5	"	1933	Ia
21	Karp	Berek	15/9 1927	"	3-go Maja 12	"	"	"
22	Liberman	Lejzor	1927	"	Lwowska 60	10/1	1934	"
23	Lerner	Wolf	10/1 1927	"	Ormiańska 14	I/3	1933	"
24	"	Gitla	14/12 1925	"	" "	I/9	1931	II
25	"	Jakób	22/12 1922	"	" "	"	1930	IV
26	Lewin	Dawid	10/9 1926	"	Bazyljańska 12	"	1932	Ib
27	"	Srul	5/3 1924	"	"	"	1929	IV

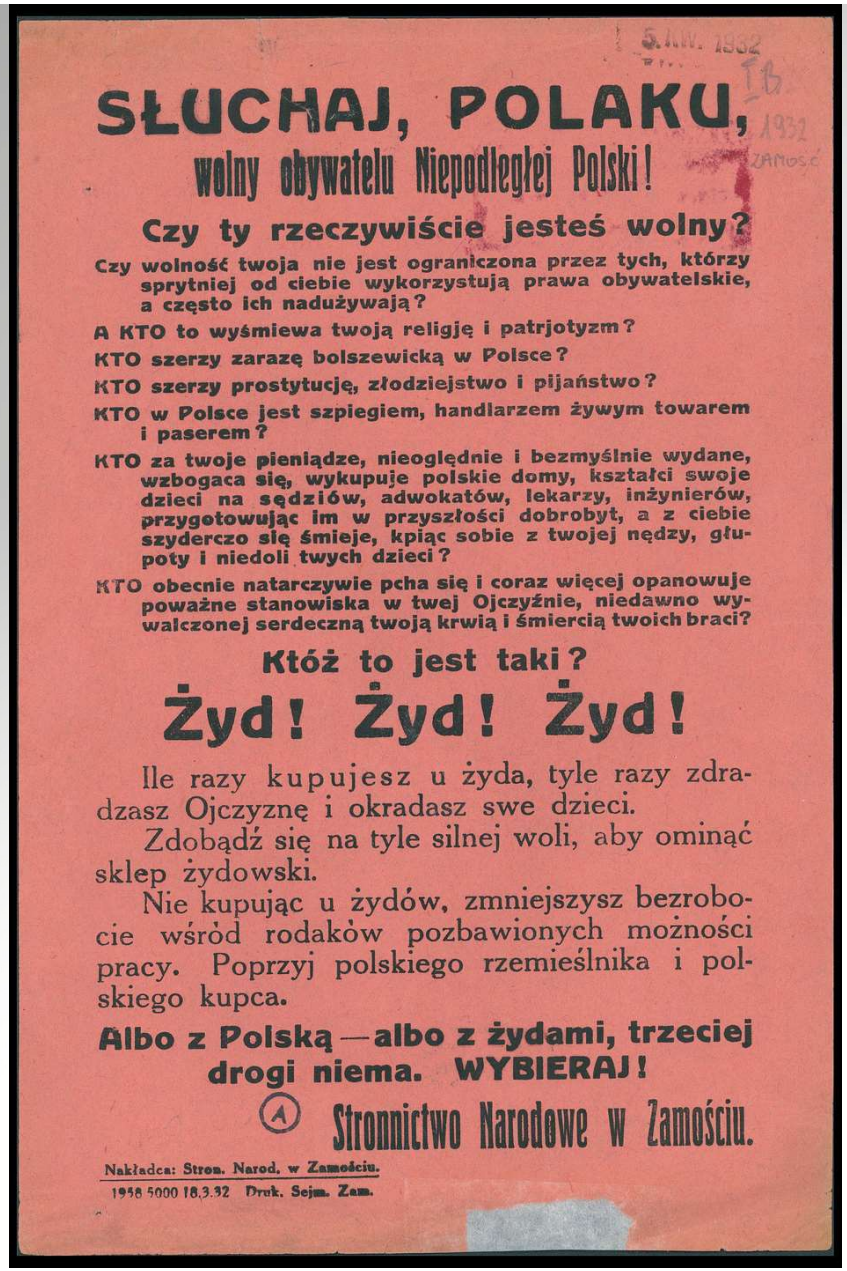

PRACOWNIA
WALIZ
TOREB
PORTFELI
TEK i T.P.
J. SAFJAN

KOŁDER
AMBROZIŃSKIE J.
SUKNA
KORTON
Glazberg
Technik
NIREKSZTEJN
PRACOWNIA
KOŁDRY
P. MANDELSBERG
LEKARZ DENTYSTA
ELŻBIETA ROJEK

PIWO
WINO
MIÓD
HERBATA
i zakąski
H. MANDEL
PIWO
Warszawskie
HABERBUSCH i SCHIELE S.A.
NA SZKLANKI
WINO
MIÓD

Antysemityzm

SŁUCHAJ, POLAKU,

wolny obywatelu Niepodległej Polski!

Czy ty rzeczywiście jesteś wolny?

Czy wolność twoja nie jest ograniczona przez tych, którzy sprytniej od ciebie wykorzystują prawa obywatelskie, a często ich nadużywają?

A KTO to wyśmiewa twoją religję i patrjotyzm?

KTO szerzy zarazę bolszewicką w Polsce?

KTO szerzy prostytucję, złodziejstwo i pijaństwo?

KTO w Polsce jest szpiegiem, handlarzem żywym towarem i paserem?

KTO za twoje pieniądze, nieoględnie i bezmyślnie wydane, wzbogaca się, wykupuje polskie domy, kształci swoje dzieci na sędziów, adwokatów, lekarzy, inżynierów, przygotowując im w przyszłości dobrobyt, a z ciebie szyderczo się śmieje, kpiąc sobie z twojej nędzy, głupoty i niedoli twych dzieci?

KTO obecnie natarczywie pcha się i coraz więcej opanowuje poważne stanowiska w twej Ojczyźnie, niedawno wywalczonej serdeczną twoją krwią i śmiercią twoich braci?

Któż to jest taki?

Żyd! Żyd! Żyd!

Ile razy kupujesz u żyda, tyle razy zdradzasz Ojczyznę i okradasz swe dzieci.

Zdobądź się na tyle silnej woli, aby ominąć sklep żydowski.

Nie kupując u żydów, zmniejszysz bezrobocie wśród rodaków pozbawionych możności pracy. Poprzyj polskiego rzemieślnika i polskiego kupca.

Albo z Polską — albo z żydami, trzeciej drogi niema. WYBIERAJ!

Ⓐ Stronnictwo Narodowe w Zamościu.

Nakładca: Stron. Narod. w Zamościu.
1958 5000 18.3.32 Druk. Sejm. Zam.

5.III. 1932 I B 1932 ZAMOŚĆ

Interpelacja w sprawie antysemityzmu w szkołach państwowych

Koło Żydowskie zgłosiło w Sejmie interpelację w sprawie wzrostu antysemityzmu w szkołach państwowych, do czego w licznych wypadkach przyczyniają się nauczyciele i kierownictwa szkół.

Interpelacja cytuje szereg faktów między innemi wypadek w gimnazjum państwoem w Zamościu odbył się bal, na który profesor religji, ksiądz Cybulski przeciwstawił się wpuszczeniu uczniów — Żydów. Gdy uczniowie ci pojawili się na korytarzu szkolnym, grupa uczniów — Chrześcijan pobiła ich i zrzuciwszy ze schodów, zmusiła do opuszczenia gmachu szkolnego. Na zajście te dyrektor gimnazjum, p. Lewicki nie reagował.

Do mas pracujących!

Do strejku!

Zorganizowany żydowski proletarjat proklamował na dziś, wtorek 17-ego b. m. półdniowy

STREJK PROTESTACYJNY

Przeciwko ostatnim hecom antysemickim, które zalały nasz kraj.

Rada Krajowa Klasowych Związków Zawod. uchwaliła dzisiejszy strejk protestacyjny przeprowadzić pod następującemi hasłami:

1) „Przeciwko endeckiemu i sanacyjnemu antysemityzmowi.
2) Przeciwko żydowskiemu nacjonalizmowi i klerykalnej reakcji.
3) Przeciwko bojkotowaniu żydowskiego robotnika.
4) Przeciwko polityce wygłodzenia mas żydowskich.
5) Przeciwko każdej formie narodowościowego ucisku.
6) Przeciwko faszyzmowi i kapitalizmowi.
7) Za rzeczywistem równouprawnieniem ludności żydowskiej.
8) Chleba, pracy, i wolności dla wszystkich.
9) Przeciwko pogromom.
10) Za rządem robotniczo-włościańskim, za socjalizmem!"

Za Radę Krajową Klasowych Zw. Zawodowych
Komitet „BUND"u w Zamościu.

Nakł.: Komitet „Bund"u Zamość
Druk. Szmajser Zamość.

WYDZIAŁOWA
I B
[1936]
Zamość
21 MARZ 1936
b13917092

Pch. 1308
I D
1928
HRUBIESZÓW

JEDNODNIÓWKA

NAKŁAD 5.000 EGZ. CENA 10 gr.

HRUBIESZÓW, WRZESIEŃ 1928 R.

POBUDKA

KOMITET HRUBIESZOWSKIE
DOZWOLA Z OBOWIĄZKOWY
Nakład 5.000. egz. wydr.

SWÓJ DO SWEGO PO SWOJE!

RODZICE!

BYT DZIECI WASZYCH ZAGROŻONY.

Naród żydowski konsekwentnie dąży do opanowania całego życia społecznego w Polsce. Temu konsekwentnemu parciu żydowskiemu przychodzi w sukurs nasze położenie gospodarcze i nasza apatja powodująca poddanie się w niewolę żydowską. Miasta nasze są już przez nich opanowane Nawet do urzędow wciskać zaczynają się żydzi, a wojsko w swych szeregach wzrasta liczbą żydów — oficerów.

Rodzice! Byt dzieci waszych zagrożony.

Napróżno będziecie kształcili synów i córki wasze. Synowie i córki wasze mając dyplomy uniwersyteckie w ręku, napróżno będą szukali kawałka chleba, albowiem żydzi stwarzać będą konkurencję, co gorsze przedstawiciele „wybranego narodu" wprost niedopuszczą do tego, ażeby dzieci wasze wogóle coś w życiu społecznem znaczyć miały.

Rodzice!

Napróżno będziecie posyłali synów swych na naukę do warsztatów rzemieślniczych. Po ukończeniu nauki i nawet po zdaniu egzaminu mistrzowskiego natrafią na konkurencję żyda.

1950 K 116/5
BIBLIOTEKA NARODOWA

W jaki sposób odżydzić miasta i wioski w Polsce?
O czem każdy Polak pamiętać powinien?
Dlaczego powinniśmy się bronić przed żydostwem?
Stosunek żydów do społeczeństwa polskiego.
Przeludnienie wiosek.
Co czynić, by ratować Polskę od zguby, a kraj od ruiny?

Narodowym obowiązkiem każdego Polaka i Polki jest rozpowszechnianie tych broszurek wśród szerszych mas społeczeństwa polskiego i wciągnięcie wszystkich do wspólnej pracy, celem unarodowienia wszystkich dziedzin życia naszego i odżydzenia Polski! TO JEST NASZ ŚWIĘTY OBOWIĄZEK.

ZAMOŚĆ 1928.

© USC Shoah Foundation Institute

© USC Shoah Foundation Institute